

Sanja Nikčević

In memoriam Ivan Bakmaz

Tekst je objavljen u *Hrvatskom slovu* br. 1004, 18. 07. 2014., dorađen je i prilagođen za objavljivanje na mrežnoj stranici Staroslavenskog instituta s dopuštenjem autorice.

Postoje ljudi koji nisu medijski eksponirani, ali su prisutni u našim srcima, a njihova djela na našim listama značajnih djela. Ivan Bakmaz je bio takav, naročito zadnjih 20 godina.

Jedna od predstava iz studentskoga doba koju pamtim do danas jest *Šimun Cirenac* u Zagrebačkom kazalištu mladih (režija G. Paro, 1977.) i zbog nje sam dobro upamtila ime suvremenoga pisca – Ivana Bakmaza. U stiliziranom prikazu Kristove Golgote sam Krist ne govori mnogo, on trpi za druge. U *Ozračju* (r. I. Kunčević ZKM, 1988.), glavni lik je optužen (igrao ga je Božidar Boban) i isljednik (igrao ga je Zlatko Vitez) ga ispituje, ali okrivljenik ne govori ništa ... Kao da je unutar komunističkoga sustava u kojemu se odvijala druga drama nastavljena Kristova priča žrtve, nevine žrtve koja otkupljuje grijehe svijeta i zato se ne brani.

Ti su junaci na neki način i *alter ega* samog pisca. Na prvi je pogled neobično da pisac, onaj koji govori i piše, vidi sebe sama u poziciji onoga koji ne govori nego trpi radnju, trpi svijet oko sebe, međutim, Ivan Bakmaz je doista bio takav.

Rođen je u Zagrebu 1941. godine gdje je 1965. na Filozofskom fakultetu završio studij književnosti i psihologije, te 1979. magistrirao bibliotekarstvo i informacijske znanosti, Radio je kao nastavnik, bibliotekar, a od 1973. u Staroslavenskom institutu, jednoj vrijednoj ali također medijski neeksponiranoj instituciji.

No, bio je značajan hrvatski književnik. U bibliografiji je četrdesetak objavljenih drama u časopisima, tridesetak izvedenih, a objavio je i dvije knjige drama (*Vjerodostojni prizori*, CKD, Zagreb, 1980. i *Biblijski prizori*, Alfa, Zagreb 1998.)

Drame su mu praizvedene u uglednim kazalištima: HNK u Zagrebu (*Kupido*, r. Ivica Kunčević, 1984.), HNK u Varaždinu (*Vježbe u Goethe institutu*, r. Miro Međimorec, 1976., *Vjerodostojni doživljaji sa psima*, r. P. Veček, 1981., *Na kućnoj njezi*, r. V. Milčin, 1983.) spomenuto Zagrebačko kazalište mladih, DK Gavella (*Ispit iz hrvatske književnosti*, r. M. Međimorec, 1982.), u Virovitici

(*Jahači apokalipse*, r. M. Sršen, 1982.) i Mostaru (*Jahači apokalipse*, r. M. Carić, 1986.). Neke od predstava prema njegovim tekstovima imale su doista kulturni status u hrvatskom glumištu, a dobitnik je i uglednih nagrada: Prologova nagrada za 1976. na Danima mladog teatra i Vjesnikova nagrada za *Vježbe u Goethe institutu*; kritičari su 1977. *Šimuna Cirenca* proglasili predstavom godine; *Vjerodostojni doživljaji sa psima* i *Na kućnoj njezi* proglašene su najboljim predstavama na Gavellinim večerima, a predstava za djecu ZKL-a *Jeronim i lav* dobila je Prvomajsku nagradu za sezonu 1979/80.

Međutim unatoč objavama i nagradama, unatoč tome što je bio jedan od važnijih dramskih pisaca sedamdesetih i osamdesetih, Ivan Bakmaz je kao osoba prije svega bio skroman i samozatajan i nekako blag i kad bi ga susreo, čovjek kao da je lagano kročio i govorio ovim svijetom ... da ne povrijedi druge.

Njegovo je najteže književno iskušenje došlo upravo s devedesetima kad je došla država o kojoj je sanjao, kad je došlo vrijeme slobodnog izražavanja vjere koju je Ivan Bakmaz javno svjedočio i u vremenima kad to nije bilo oportuno. Nakon devedesete dobio je za *Ozračje* Nagradu Miroslav Krleža 1991. koju dodjeljuje Društvo hrvatskih književnika (za najbolje djelo u periodu 1987. – 1990.), Nagradu Marina Držića Ministarstva kulture za *Josipa Prekrasnog* 1996., kada je za književni rad odlikovan redom Danice hrvatske s likom Marka Marulića. Ali je nakon devedesete Ivan Bakmaz bio sve više i više izvan glavne kazališne, a pogotovo medijske struje.

Dok je pisao kritiku društva usred komunizma, djela su mu igrana, ali kad je krenuo pisati biblijske afirmacije (U *Biblijskim prizorima* 1989. objavio je drame poput *Susreta u Damasku* o obraćenju sv. Pavla ili *Josip prekrasni* o starozavjetnom Josipu i njegovoj braći), to se više nije igralo ... Kao da suvremeno kazalište, bez obzira na sistem koji vlada, može podnijeti kritiku i sliku djelovanja zla, ali ne i afirmaciju ili sliku pobjede dobra ... Budući da se Bakmaz u svojim djelima okretao sve više upravo prikazu dobra, i to ne nekog općenitog dobra, nego vrlo konkretnog dobra – Isusa Krista i kršćanstva – prostor za njega se sužavao u kazalištima. Kako je sam rekao u razgovoru: *Sada kada sve više upadamo u kulturu smrti, želim napisati hvalospjev tom životu s izvora!*¹

¹ Želimir Ciglar „Razgovor s Ivanom Bakmazom“, 27. 02. 2007., mrežna stranica Župe sv. Križa, <http://zupa-svkriz.hr/razno/razgovor-s/razgovor-s-ivan-bakmazom/>

Još je igran u ratno vrijeme (početkom devedesetih) jer je tada kazalište funkcioniralo drugačije. Iako se danas često čuje da je kazalište početkom devedesetih igralo „budnice i davorije“ koje su afirmirale neki naš silni nacionalizam, ja ih nikako ne mogu pronaći jer je kazalište u to vrijeme zanimalo nešto drugo. Nije slijedilo ni mode ni trendove, nego su kazalište zanimale teme koje u sebi nose viši smisao, priče koje u sebi nose temeljne ljudske emocije, tople emocije koje su u predstavama na kraju izazivale katarzu jer je upravo sve to gledateljima pomagalo da prežive ružan svijet oko nas. Zato je 1989. u Splitu odigran *Šimun Cirenac* (r. N. Delmestre) kao neki nagovještaj vremena koje dolazi. A onda su 1992. kazališta tražila odgovor u Bakmazovim dramama. HNK u Varaždinu postavilo je biografski moralitet *Stepinac, glas u pustinji*, iste godine su postavljeni i stari tekstovi: DK Gavella je postavilo *Ozračje* (r. I. Kunčević), a Teatar ITD *Ispit iz hrvatske književnosti* (r. M. Carić).

Međutim s krajem rata kazališta su se vratila svojim modama i trendovima. Za Bakmaza više nije bilo puno mjesta pa su se njegove drame uglavnom igrale na radiju gdje mu je izvedeno dvadesetak radio drama između ostalog i *Šešir, Susret u Damasku, Glas u pustinji, Zagec ili zagrljaj grada i slobode*, povodom 900 obljetnice grada Zagreba i *Josip Prekrasni*. Na radiju je odigran i *Bazen* (1995.), drama koja o Domovinskom ratu govori iz druge vizure: srpskog vojnika koji dolazi psihijatru na liječenje, psihijatru koji ga je odveo u rat, a sad zbog toga ima teške traume. Psihijatar liječi tako da se prazan bazen u njegovoj kući treba napuniti suzama, odnosno onim emocijama koje guše lik ... Povremeno su za Bakmazom posezali kazališni amateri (*Jahači apokalipse*, Kazališna grupa Viktora cara Emina 2014.) ali brojne su mu drame ostale u rukopisima. Možda je zato i prešao u prozu gdje je nastavio pisati svoje biblijske teme prisposobljene suvremenom svijetu (*Job*, Književni krug Split, 2006.), a postoje i neobjavljeni prozni rukopisi.

Ali bez obzira na to koji je javni prostor imao Bakmazov rad, uvijek će imati onaj spomenuti prostor u našim srcima i na našim listama važnih djela hrvatske književnosti.

Tko čita hrvatsku književnost doći će u nebo – rekao je jedan lik iz Bakmazove drame *Ispit iz hrvatske književnosti*, a upravo zato što je pisao hrvatsku književnost na način kako je pisao, doći će i Ivan Bakmaz u nebo. Jer je pisao, kako je sam jednom prilikom rekao – i to 1988. u *Novom Prologu* – vođen

Duhom Svetim.² Nakon dvadeset godina imao je samo medijski prostor svoje župe da objasni kako je susret s Bogom promijenio njegov život i njegovo pisanje: *Od te blizine dolazi do preobražaja u našim životima i sve čvršće vjerujem da je umjetnost, da je ljepota umjetnosti plod koji istječe iz Duha Svetoga, ljepota umjetnosti u vezi je s Duhom Svetim i s Božjom blizinom.*³

Tako je i živio, i sada, kada je završio ovaj naš dio puta, ovaj dio puta putujuće crkve na zemlji, sada je blizu svoga Stvoritelja i koliko god je to teško za bližnje koje su ga voljeli i kojima nedostaje, toliko je sigurno njegovo srce radosno i zagovara nas tamo gore. Hvala ti, Ivane.

² Citirano prema Adriana Car Mihec 'Stepinac - glas u pustinji' Ivana Bakmaza, 'Riječki teološki časopis', god. 6, br. 2, Rijeka, 1998, str. 289 -296

³ Želimir Ciglar „Razgovor s Ivanom Bakmazom“, 27. 02. 2007., web Župa sv. Križa, <http://zupa-svkriz.hr/razno/razgovor-s/razgovor-s-ivan-bakmazom/>